

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی .

مدیری : آق چورہ اوغلی یوسف .

۱۷ مایس ۱۳۲۸

یل ۱

صافی ۱۴

کتاب

۱۴

①

ایدر. بوکون آمریقاده ، انکلتزده برلین و سائر مملکتلرده بویله ارباب ثروت سابق آذربایجانلی عمله لره جوق تصادف ایدیلیر .

آذربایجانده چفتلک صاحب لری بر طرفدن کویلوئی قبضه اسارتنده طونارکن دیگر طرفدن ده شهرلرک حیات اقتصادی سنه تاثیر ایدرک استفاده سنی ایکی قات ایدر. بوکی چیفتلک وکوی صاحب لری حبوباتی انبارلرینده صافلایه رق بازارلرده موجود ذخیره نك بیتمسنی و فیثاک یوکسلمسنی بکلر. وقتا که قیش کلیر، یوللر قاپانیر، کاربانلر طورور، کویلرده آجلق باشلار، اووقت ادخار ایتدیکی ذخیره سنی فاحش فیثاتلرله صائمغه باشلار .

شاه مخلوع محمد علی میرزا ولی عهدلیکی زماننده تبریزده اقامت ایدرکن بوکی مختکرلرله بالذات اسلاف ایتمش واونک زمانی آذربایجان تاریخ اخنکارینک اک وحشتناک بردورینی تشکیل ایلهمشدر .

آذربایجانده ، آجلق تاثیریه عصیان ایدرک آغالرینک بوغدا ی انبارلرینه هجومی بوقطعه نك تاریخنده بک کثیر الوقوعدر .

آذربایجان قطعه سنک حیات اجتماعی سندن بوقدر بحث ایتمکی کافی کورمک حیات سیاسی سندن معلومات ویرمکی اوجونجی مقاله مزه بر اقالم .

رسول زاده محمد امین

سیاحت

آلتایله طوغری

(باشی ۱۲ نجی صابیده)

ایدیل نهرینک بر کوزل و ابوری ، بزی سیعبر شهرینه ایصال ایتشیدی . خیلی اولدن تأسس ایتمش برصمیمیت اقتصادی برنجی زیارتی تجارندن برذاته بورجلی ایدم ، مغازه سنه کیتدم ، کوریشدم ؛ آرادن کچمش جوق واوزون سنه لر ، بردنبره بئم طایفه مه حیوات ایتدی ؛ فقط جوق کچمدی ، بو محترم

اختیار سونجندن آغلایارق بنی قوجاقلادی؛ برلکده خانهنه کیتدک . آیریلای
بری نلر اولوب چکدیکنکی آکلاتیوردی . هر شیدن اول وهر شیدن زیاده
یک فضلہ محافظه کار اولان سیمبر شهرى اماملرینک حرکات ملیهیه ، مکتب
ومدرسه لرك اصلاحاتنه قارشى کله لرندن یانا یاقیلا شکایت ایدیوردی . معافیہ
خواجه لرك ، اماملرك ، بعض اختیارلرك هر درلو ممانعتلرینه رغماًینه ارککلر
ایچون ، قیزلر ایچون آیری آیری منتظم اصول جدیدہ مکتبلری تأسیسنه
موفقیّت حاصل اولدیغنی ، فقط اکثریت اهالی بی محافظه کارلرك تسویلاتندن
قورناروبده چوجقلرینی یکی مکتبلره ویردیرنجیه قدر نلر نلر چکدیکنکی ،
تجدد طرفدارلرینک بر چوق جدی هجوملره معروض قالدیغنی ، فقط بوتون
بونلرك هیچ کلدیکنی ، کندیسندنه یالکیز بوقدر دکل ، دها شدید ممانعتلره
قارشى کوکس کره جک قدر قوت و متسانت طویدیغنی ، بوتون و نجدانیله ایمان
ایدلرك ، سوبلیوردی . دوستلک اوینده شمال تورکلری اصولنجه مکلف بر
جای ضیافتی کچیردکن صوکره ، مکتبلری ، مدرسلری زیارته چیققدق . ابتدا
قیز ، صوکره ارکک مکتبلرینی کزدک ؛ تعطیل زمانی اولدیغندن طلبه لرینی
کورمه دم . فقط بنالرینک کوزللیکی ، تمیزلکی بنی حقیقه حیران ایتدی . بر
قاج سنه اولیسی بومکتبلرك یکی آجیلدینی زمان موجودلری ، تأسیس ایدنلره
مستخدمینلرندن برقاج کشینک بش اون چوجقلرندن عبارت ایکن شیمدی
اوج یوزدن زیاده مقید طلبه سی واردی .

بویکی مکتبلری کزدکن صوکره مدرسه یه کیتدک . بومدرسه و اولیسندنه
بولدیغنی جامع برقاج سنه اولیسی خیلی معمور ایمش ، شیمدی تعمیرسزلکدن ،
باقیلاماقدن آجینه جق ؛ حاله کلمش . اوکون جمعه اولدیغندن ، جامعہ کیره لرك
جمعه تئازی قیلدق . اون سنه اول ایشتمش اولدیغ خطبه یی ، عین آغزندن
تکرار دکلده دم . جامعندن چیقنجه رفیقم دیدی که : « ایشته کوریورسکزیا ،
مدرسه لرمن ، جامعلرمن نه حالده .. بیلیرسکز ، اولجه بونلر بویله دکل ، معمور
ایدیلر . مدرس و اماملریمزک فضلہ محافظه کاراقلری ، مکتب و مدرسه لرك
اصلاحنه یالکیز کندیلری دکل ، عوام ناسی ده اضلال ایدلرك مانع اولملری ،

جامع شریفک، مکتب و مدرسه لک بانیلری اولان آق چوره اوغللارنی طاریلندی .
 آرتق آنلر بورالارنی براقیدیلر ، باقماز اولدیلر . برآز اول کوردیکمز ارکک
 مکتبی اونلرک یاردمیله اداره اولتیور ونه قدر ایی ۱ ، اقشامه طوغری بک
 صمیمی تشکرلر ایدرک محترم شهاب الدین افندی دن آیریلدم [۱] و سفریمه
 دوام ایتدم .

..

ایدیلک شرق طرفی کویارندن ، قصبه لرندن بعضلرند . برقاچ کون طولاشاق ،
 بعض طانیدینم کیمسه لری زیارت ایدرک ایدم . کیجه لین حرکت ایدن شمدوفر
 ایله صباحه طوغری (مهله کس) قصبه سنده بولندم . بو قصبه ، اکثریت
 اهالیسی روس اولقله برابر ، مکتب و مدرسه لری ، فعال تجارتلری جهتیله ،
 شو جوار تورک - مسلمانلرینک بر مرکزى صایله بیلور . اون سنه قدر اول ،
 مسلمانلر بوراده منتظم اصول جدیده مکتبی ایله برده بویوچک مدرسه
 تأسیس ایتشاردر . طلبه ، معلم و مدرسلرله کوروشدم . آل برانکیله چالشمه لری
 کندیلرینه مخصوص صفوت قلییه لری ، ایی ویوکسک امللری ، تزیه تربیه لری
 در حال کوزه چارپیوردی . بو علمی مؤسسه لک اداره مصرفلری یولی ایکی زنکین
 آدم طرفندن تماماً تسویه اولندیغنی خبر آلدیم . بوراده ایکی کون قالدقن
 سوکره ، طوغوب بویودیکم کویله کیده چکدم . بو سیاحت روس اصولی
 اوج بارکیر قوشولش بر آرا با (ترویکا) ایله اوله جقدی . اک اول « و ... »
 آدی کوچوک بر تورک - مسلمان کوینه اوغراقی ، آتلیم کسوب استراحت
 ایدنجهیه قدر طانیدقلمدن بری سینک خانه سته مسافر اولدیم . خانه صاحبی کویک
 اماملرینی ، معلم و مدرسلرینی ، قونو قومشولرینی چاغیردی . بر آرا ده جای
 ایچدک . هرکس بندن تورکیه احوالی ، استانبولی سورپیوردی . هر طرفدن یاغان

[۱] بو آیریلیش ایدی بر آیریلیش ایمن : سیاحتدن عودتمده زوالی شهاب الدین
 افندی بی وفات ایتمش بولدم . مرحوم ، ملتى زیاده سیله سور ، جداً ترقی پرور ، فداکار ،
 غیر قلی بر ذات ایدی . مدرسه لرده اکمال تحصیل ایتدکدن سوکرا تجارته سلوک
 ایدرک خیلی ثروت قازانمش ، سوک کونلرده روسیه بانقه سنک سیبیر شعبه سنده بالفعل
 اعضاده اولمشدی .

سوالر او قدر چوقدی که هیسنه جواب ویروب بتیرمک قابل اولامیوردی .
 فقیر و جوارینه نسبتاً پک کیریده قالمش بوکوی اها ایسنک بیکارجه فرسخ اوزاقده کی
 دین و دیل قارده شلرینه بویله صمیمی ، صیجاق بر حس ایله مربوط بولمهلری
 بنی جداً متأثر ایتدی . کندی کندیمه : « بو کویده کوچوک بر ایتدائی
 مکتبندن باشقه بر واسطه عرفان یوق ؛ غزته ، رساله او قویانلرک بولمهلر سیده
 پک مأمول دکل ، عجباً بو فکرلر بو صاف کویلیله نره دن کلش ؟ بو حمی
 اولره ناسل بر قوت الهام ایتش ؟ عجباً قان قارده شلکمکی ، یاخود کوکل
 قارده شلکمکی بویله علوی املار اویاندیریور ؟ » دیوردم .

چوق دوشونمکه حاجت یوق ایدی : مخاطبیریمک صاف فقط جانندن ،
 قلبدن کلن صمیمی سوزلری شو ایکی عاملک هر ایکیسنک پک مؤثر اولدیغنی
 اظهار ایدیوردی . هله مجلسده حاضر بولنان یتش ، سکسان یاشنده اختیار بر
 قادینک :

« اوغلم ، اورانک تورکلی ده بزم دیلمیزی آکلایه بیلیرلرمی ؟ » دیه بر سوال
 صورماسی بنی چوق دوشوندیردی . جواب اوله رق : « - اوت ، والده جکم ، ایکی ،
 اوچ هفته صوکر آ آ کلاشق قابل اولیور ، دیمه یل زوم کوردم . لکن وقتيله حجه
 کیدوب کلش اولان بری سوزده قاریشه رق : « - بنم آ کلادیغمه کوره استانبولده
 ایکی درلو تورک واردر ؛ بریسنک دیلی آز چوق آ کلایلیور ؛ کندیسندن
 فس آلدیغم دکانچینک آرقداشیله قونوشدیغمه قولاق ویردم : - وزلرندن وار ، یوق ،
 کیت ، اوجوز... کیلیرنی آکلایوردم . فقط احرام آلدیغمز کیمسه آرقداشیله
 بوسوتون باشقه درلو قونوشیوردی . سوزنده پک چوق (س) لر واردی ؛
 دیلندن هیچ برشی آکلایه میوردیم . دیدی . بن او احرام آلدیغنی کیمسه نک
 تورک اولمایوب روم اولق احتمالی بولندیغنی سویلیدی ایسه مده ، او اختیار قادین
 تعجبله : « - آ ، دیدی ، اسلام یوردنده ، تورک اولمسان کیمسه نک حجه
 کیله جک احرام صائمهنه نصل مساعده اولنور ؟! » بن صوصدم .

او آراق آراهچی بارکیلرک استراحت ایتش اولدقلرینی سویلیدی . بو خبر
 اوزرینه مجلسده بولنانلرک نشهلری بردنبره قاچدی . تشییع ایدنلرک تأثرلری ،

کوز یاشلری آراسنده کویدن آیریلدیم ، ایکی ساعت صوکرای ایکی محله‌لی، لکن اولدقجه منتظم برکویه کلش ایدک . بورادهده اسکی دوستلرم واردی . وقتک طارلخی مع‌التأسف هیچ بریسی زیارته مساعده ایتدی . آنجق یول اوزرنده ، جامع شریفک یقینلرنده کوزیمه چارپان برینا بویوکاکی ، یکیلکی کوزلکی ایله نظر دقیمی جلب ایتدی . بریسندن صورارق مکتب اولدیغی اوکرندیکم بویسای وقتک طارلغنه رغبا زیارت ایتهدن کچمدم . آلتی صفلی اولان بومکتب، حقیقه کوریلیمه شایان ایدی. صنفلی قوریدورلری، باغچه‌سی او قدر قوللانیلی ایدی، که اصول معماریه‌سنده فن تربیه اساسلرینک کفایتلی بر وقوف ایله تطبیق ایدیلش اولسنده هیچ شبهه قالمیوردی . کویک اورتیه بریرینی اشغال ایدن مکتب ایله جامع شریفک داخلارندن قطع النظر یالکیز خارجدن کورنیشلری بیله کوزلک ، انتظام وترقی ایچون کویلیره براورنک ، برنومه اولیوردی . شو جامع ومکتبک بویله مکمل بر صورتده میدان کملری ایچون نشبت ایدن کنج امامک ، موفق اولان حیلتی بایلیرینک اثرلرینی بویله کورنکجه نه قدر سونیدکارینی نقدر بختیارلق طویدقلرینی دوشونه دوشونه تکرار آرابایه بیدم وکویدن آیریلدق .

یارم ساعت صوکرای « ب .. » کویته کلش ایدک . موثوق روایتلره کوره بولغار حکومتک انقراضی اوزرینه اجدادیمدن (شیبای بابای) ، شهر بولغار طرفدن هجرت ایده‌رک، روسلردن حالی اولان بومحله کلش و یورد قورمشدی . (شیبای بابای) ک اولاد واخفادی تکثر ایده‌رک صوکرالری اقرباسندن دها دها بعض کیمسه‌لرک التحاقلری اوزرینه « ب ... » کوی میدان کمشدر . سلسله نسبیهمی بولغار تورکلرینه ربط ایدن بویوک بابالرم ایشته بویوک سینئه صافده یشامشاردی . بورانرده بنم جانلی ، جانسز برحوق خاطره لرم واردی . سیاحتیمک برقاچ ساعتی ده شو خاطره لریمی احیایه وقف ایتمک لازمکلدی .

دوستلر ، قارداشلر ایچنده اویومادن کچیردیکم بویکجهده آنا وبابالریمک آدلرینی چوق آ کدک ؛ هله بویوک جدمیز شیبایک اغزندن آغزه ایشیدیلرک بزه قدر کلن مفاخری جزر برر یاد ایدیلدی . کویا بولغارک زادکانندن اولان

بۇزات روس استیلاسى ائاستىدە قىيەسنە منسوب آرسلان يكتىلرک باشندە دشمنلە چارپىشمىش ، بويوك يارارلقلار كوستىرمىش ؛ فقط مىركىزك وباشقە قىيىلەر ريسلىرىنىك يىكلەمەسىلە دشمن بونلرى دە بوزمىش ؛ برچوقلرى شەيد اولمش ، بر قىسمى دە اسير ايدىلىش ؛ مجروح اولەرق اسرا ميانىدە بولونان شىبىاي ، بريولىنى بولەرق معيتى ايله برابر قاچىش ؛ اوزمانلر اورمان ايله مستور ، دشمندن خالى ، هواسى خوش ، صوبى بول اولان ، كويمىزك بولندينى يره ككشار ، قونمشار ؛ چوق كچمدن بورالرى دە روس استىلاسنە معروض قالمىش ، اما سىياسى بر فكرلە شىبىايك اسكى وطنىدە كى واملاك وارضىسى تىكرار كندىسنە اعادە ايدىلىش ايمىش ..

ماضىنىك درين ظلمتلىرى آلتىدە كىزلىن بوتون بووقەلرى قوتلى برايمان ايله آتالرىدن ، دەدەلرىدن روايت ايدىن اختيارلرک سوزلرىنى دىكلەدكجە اوكدە ماضى جانالانىوردى : « شەر بولغار » ، اوزون منارەلى جامع شريفى ، مکتىبارىنى ، مدرسلەلرىنى ، خانلرىنى ، بىكلرىنى ، يكتىلرىنى ، محاربەلرىنى ، مدافىعەلرىنى ، شىبىايى ، معيتى ھې كورىيور كى اوليوردم .

اذان محمدى صداسى سلسلە خىاليەمى كسدى . آرتق صباح اولمشىدى . مجلسدە بولنانلر بربرر قالقوب كىتىدىلر . بىدە ايكى اوچ ساعت صوآرە تىكرار بولە دوام ايدە چىكم .

(بىتمىدى)

ھلىم نايىت

مكتوب

رجو ابلدىمىز

توركلەك علمنىك (توركولوژىنىك) بابالرىدن معلم طومسنىك برمكتوبى

« تورك درنىكى » اعضاسىندن و « تورك يوردى » محررلىرىدن نىجىب عامم بك افندىنىك ، « بك اسكى تورك يازىسى » عنوانلى رسالەلرى ، كچن قيش ايكىنجى دفعە اولەرق ، « تورك درنىكى » طرفىدن ، اورخون يازىسىنى ايلك اوقويان موسيو طومسنى